

Міністерство освіти і науки України  
Глухівський національний педагогічний університет  
імені Олександра Довженка



Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України  
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України  
Київський університет імені Бориса Грінченка  
Національний університет «Києво-Могилянська академія»  
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка  
Відділ освіти Глухівської міської ради  
Відділ освіти Глухівської районної державної адміністрації



## ЗБІРНИК СТАТЕЙ

*VI Всеукраїнської науково-практичної  
інтернет-конференції*

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ  
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»**

Глухів  
(20–21 лютого 2020 року)

|  |     |
|--|-----|
| <b>Каліщук С. М.</b> Динаміка «картини світу» майбутнього психолога-консультанта: алгоритм експрес-діагностики та трансформації.....                     | 58  |
| <b>Капоріна О. В.</b> Професійне вигорання педагога: ознаки, причини, способи подолання.....   | 62  |
| <b>Корнієнко Т. М.</b> Формування психологічної готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з бездомними.....                                  | 67  |
| <b>Коробка Л. М.</b> Підвищення толерантності до інакшості в контексті проблеми протидії стигматизації в різних суспільних середовищах .....             | 72  |
| <b>Курант О. Є.</b> Особливості застосування коучингового підходу у професійній діяльності соціального працівника .....                                  | 77  |
| <b>Кутішенко В. П.</b> Старість як період мудрості і духовного просвітлення людини.....  | 83  |
| <b>Мисник С. О.</b> Особливості мотиваційних пріоритетів сучасних дітей молодшого шкільного віку.....  | 87  |
| <b>Мищенко-Дрючило В. М.</b> Психологічний зміст феномену покликання.....  | 93  |
| <b>Назарова І. М.</b> Ігри у роботі з дітьми дошкільного віку, що мають фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення.....                                | 98  |
| <b>Петренко О. Ю.</b> Діагностичне дослідження дітей, що мають розлади аутистичного спектра .....  | 103 |
| <b>Петрикєй О. О.</b> Психологічне забезпечення підготовки спортсменів як проблема сучасної психології спорту.....                                       | 108 |
| <b>Подшивайлов Ф. М., Подшивайлова Л. І., Данилейко В. В.</b> Аналіз особливостей зв'язку стилю лідерства в сім'ї та мотивації досягнень студентів ..... | 114 |
| <b>Поліщук В. М.</b> «Актуальна наукова проблематика» як пізнавальний феномен .....  | 121 |
| <b>Поліщук С. А.</b> Конструктивна поведінка у критичних і надзвичайних ситуаціях .....  | 127 |

## ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНУ ПОКЛИКАННЯ

*У статті розглядаються наукові психологічні підходи до тлумачення поняття «покликання» та на основі їх аналізу запропоновано визначення покликання і його трьохаспектне змістове наповнення.*

*Ключові слова: покликання, особистість, діяльність, результат.*

**Постановка проблеми.** Покликання цікавить людство вже не одне століття, тому науковці з різних сфер знань намагаються знайти відповіді на основні питання, що стосуються цього феномену. Проте досі не вироблений єдиний підхід щодо тлумачення цього поняття та його складових. Так, у позанауковому середовищі коучі та інші фахівці активно використовують поняття покликання, але відсутність чіткого розуміння стосовно змістового наповнення цього феномену призводить до підміни покликання іншими суміжними поняттями, наприклад, професія чи хобі. Тому є необхідність виробити чітке розуміння поняття «покликання» та виокремити його структурні компоненти задля можливості практикуючим психологам надавати якісну психологічну допомогу в проблемних питаннях усвідомлення та реалізації життєвого покликання особистістю на різних етапах її розвитку.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** показує зацікавленість науковців проблематикою покликання. Проте, здебільшого його вивчення відбувається через призму професійної сфери особистості. Як наслідок, поза увагою залишають ті сфери діяльності, які на початковому етапі свого розвитку ще не виокремлюються в суспільстві в окрему професію.

У межах вітчизняного наукового простору варто виокремити роботи А. Массанова, Л. Перетятко, С. Тищенко та ін., які присвячені питанням покликання, а серед зарубіжних науковців вирізняються дослідження А. Абея, Дж. Бандерсона, Р. Белла, П. Белобородо-

вої, Е. Вжеснієвські, Р. Даффі, Б. Діка, Б. Ньюберга, Дж. Томпсона, Т. Хагмаера, Д. Ядена та ін.

**Метою статті** є аналіз змістового наповнення поняття «покликання», виокремлення його структурних компонентів, які дадуть змогу відмежовувати покликання від подібних понять.

Аналіз наукової літератури, яка стосується проблем життєвого покликання, дав змогу виокремити ряд підходів до тлумачення даного поняття. Так, суть покликання розкривають крізь призму таких понять, як схильність, потяг, настановлення, життєве призначення, спрямування, властивість особистості, переконання або відчуття. Таке різноманіття змушує детально проаналізувати позиції представників кожного з підходів та на основі отриманих результатів, запропонувати найбільш повне визначення поняття «покликання».

Висвітлення змісту покликання крізь призму поняття «схильності» чи «потягу» до певного виду діяльності або певної справи можна спостерігати в статтях психологічних словників [1, с. 169; 5, с. 7]. Доволі вузькі визначення, проте вони акцентують увагу на двох аспектах, які враховуються при тлумаченні поняття «покликання». Перший аспект зорієнтований на особистісному – схильність і потяг, а другий – на діяльнісному, оскільки обов'язково охоплюється схильність чи потяг до певних видів діяльності.

Науковиця С. Тищенко, пропонуючи авторське тлумачення покликання, орієнтується на два вищевказані компоненти, проте вводить додаткове поняття – «настановлення». Як наслідок, покликання розуміється «як потребово-ціннісне настановлення особистості стосовно певного виду (або видів) діяльності, до якої (яких) вона відчуває схильність і внутрішній емоційно-забарвлений потяг» [5, с. 8].

Зустрічається також розуміння покликання як життєвого призначення і спрямування людини, що наділяє її діяльність доцільністю, осмисленістю і перспективністю [1, с. 169]. Проте, суперечливим моментом залишається тлумачення покликання через поняття «призначення», оскільки в психологічній науковій літературі ці два поняття або наповнюють різним змістом, або ототожнюють.

А. Массанов пропонує розуміти покликання «як властивість особистості, що характеризує її можливості до продуктивної діяльності, яка є внеском у розвиток цивілізації» [1, с. 170–171]. Також

науковець зазначає, що покликання відображає індивідуальні особливості спрямованості та здібностей особистості. Звертаємо увагу, що науковець виокремлює в якості сфери появу покликання діяльність, яка є внеском у розвиток цивілізації. Тобто можна говорити про суспільно значущий результат діяльності, який буде приносити користь не лише особистості, а й іншим людям та людству в цілому.

Подібне визначення, з акцентом на властивість особистості, можна знайти і в статті про покликання, запропонованій у словнику К. Платонова. Так, під покликанням пропонується розуміти «властивість особистості, що формується на основі інтересу до певної діяльності, прагнення виконувати її й прояву здатностей до неї» [1, с. 169]. У цьому визначенні автор застосовує прийом наповнення поняття його структурними компонентами, а саме інтереси, схильності (прагнення виконувати діяльність) та здібності (здатності виконувати діяльність). Вважаємо, що виокремлення в якості окремих компонентів схильності та здібностей призводить до штучного збільшення обсягу поняття. Схильність розуміється як прагнення до певної діяльності і є ознакою обдарованості, що розглядається як один із рівнів кількісного вияву здібностей [3, с. 230–231]. Щодо компоненту інтересу до певної діяльності, то вважаємо за доцільне використати ширше поняття, яке вже пропонувалося науковцями, а саме – спрямованість. У загальній психології спрямованість розглядається як ряд сталих мотивів, які орієнтують діяльність людини, та передбачає охоплення наступних форм – потяг, бажання, прагнення, інтерес, схильність, ідеал, світогляд. Як бачимо, використання поняття спрямованості допоможе об'єднати ті поняття, які вже пропонувалися в різних підходах для тлумачення покликання.

Ще один підхід до тлумачення покликання, запропонований науковцями С. Когутяк і С. Стефурак, яке базується на такому визначенні: «комплекс когнітивно-емоційних переконань та відчуттів людини щодо певної діяльності, що супроводжується отриманням задоволення як від процесу роботи, так і результату, а також усвідомлення важливості даної діяльності для себе» [4, с. 321–322]. Розгляд покликання крізь призму переконання потребує тлумачення останнього поняття. Так, переконання розуміють як компонент спрямованості, що охоплює сталі погляди людини, які несуть цінність і характеризуються незаперечні-

стю [3, с. 277]. Тому вважаємо за доречно використувати все-таки в тлумаченні поняття «покликання» власне категорію спрямованості особистості, оскільки, як вже зазначалося вище, спрямованість охоплює окрім переконання й інші форми (потяг, інтерес, схильність), що безпосередньо стосуються покликання. Акцент лише на переконаннях значно звужує змістовне наповнення поняття «покликання». Ще однією характерною ознакою покликання С. Когутяк і С. Стефурак пропонують розглядати отримання задоволення як від процесу роботи, так і від результату. При цьому акцентується увага на задоволенні від результату, проте не вказується, що цей результат повинен стати внеском у розвиток людства загалом. Також необхідне усвідомлення важливості діяльності власне для себе, а не для соціуму, що є виправданим у випадку діяльності, яка є новою для людства загалом і ще не виокремилася в окрему професію.

Узагальнюючи вищезазначені підходи до тлумачення покликання, пропонуємо авторське визначення, яке охопило найбільш характерні ознаки розглянутого нами поняття. Покликання – це властивість особистості, що формується завдяки спрямованості та здібностям, проявляється в зацікавленості особистості до певної діяльності задля продуктивного виконання цієї діяльності й отримання як внутрішнього, так і зовнішнього результату.

Запропоноване визначення охопило три аспекти – особистісний, діяльнісний та результативний. Особистісний аспект передбачає розгляд поняття покликання крізь призму категорії властивості. Такий підхід до тлумачення вважаємо виправданим, оскільки поняття «властивість» охоплює ті стійкі особливості, які в даному випадку притаманні особистості та формуються з урахуванням її спрямованості та здібностей. Обмеження лише останніми двома складовими було аргументовано протягом розгляду запропонованих вище підходів до тлумачення та зумовлено змістовним наповненням запропонованих понять.

Діяльнісний аспект вказує на виконання певного виду діяльності, до якого в особистості є здібності та спрямованість. При цьому відсутність у всіх розглянутих підходах до тлумачення покликання акценту на професії дає підстави надалі розглядати поняття «покликання» в значно ширшому сенсі, аніж лише в професійному аспекті [2, с. 223].

Результативний аспект не завжди виокремлюється науковцями в якості обов'язкового, проте вважаємо його невід'ємною складовою поняття «покликання». Результат, у даному випадку, необхідно розглядати в двох проявах – внутрішньому і зовнішньому. Внутрішній – передбачає задоволення процесом та результатом, а зовнішній – це результат продуктивної діяльності, яка приносить користь. При цьому користь від діяльності може бути лише для людини чи її близького оточення, або ж вона стане благом для всього людства.

**Висновки та пропозиції.** Аналіз різноманітних підходів до тлумачення покликання дав змогу структурувати всі складові цього поняття та розробити власне визначення. Так, пропонуємо розглядати покликання як властивість особистості, що формується завдяки спрямованості та здібностям, проявляється у зацікавленості особистості до певної діяльності задля продуктивного виконання цієї діяльності й отримання як внутрішнього, так і зовнішнього результату. Надалі вважаємо за доцільне працювати в напрямі виокремлення характерних ознак покликання та розроблення теоретичної змістово-функціональної моделі покликання.

### Література

1. Массанов А. В. Покликання і психологічні бар'єри в професійному самовизначенні особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. №2 (23). С. 167–173.
2. Перетятко Л. Г., Тесленко М. М. Психолого-біографічний аспект професійного покликання особистості. *Багатомірність особистості: теорія, психодіагностика, корекція*. 2017. С. 222–226. URL: <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8017/1/43.pdf>.
3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
4. Стефурак С. М., Когутяк Н. М. Аналіз психологічних механізмів формування професійного покликання. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (2). С. 320–325. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv\\_2018\\_9\(2\)\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_9(2)_13).
5. Тищенко С. П. Психологія покликання. *Технології розвитку інтелекту*. 2015. Т. 1. № 8. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri\\_2015\\_1\\_8\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2015_1_8_3).